

Kyrkorna längs med S:t Olofs sjöväg i Åboland och den åländska skärgården

En kortfattad kulturhistorisk odysseé

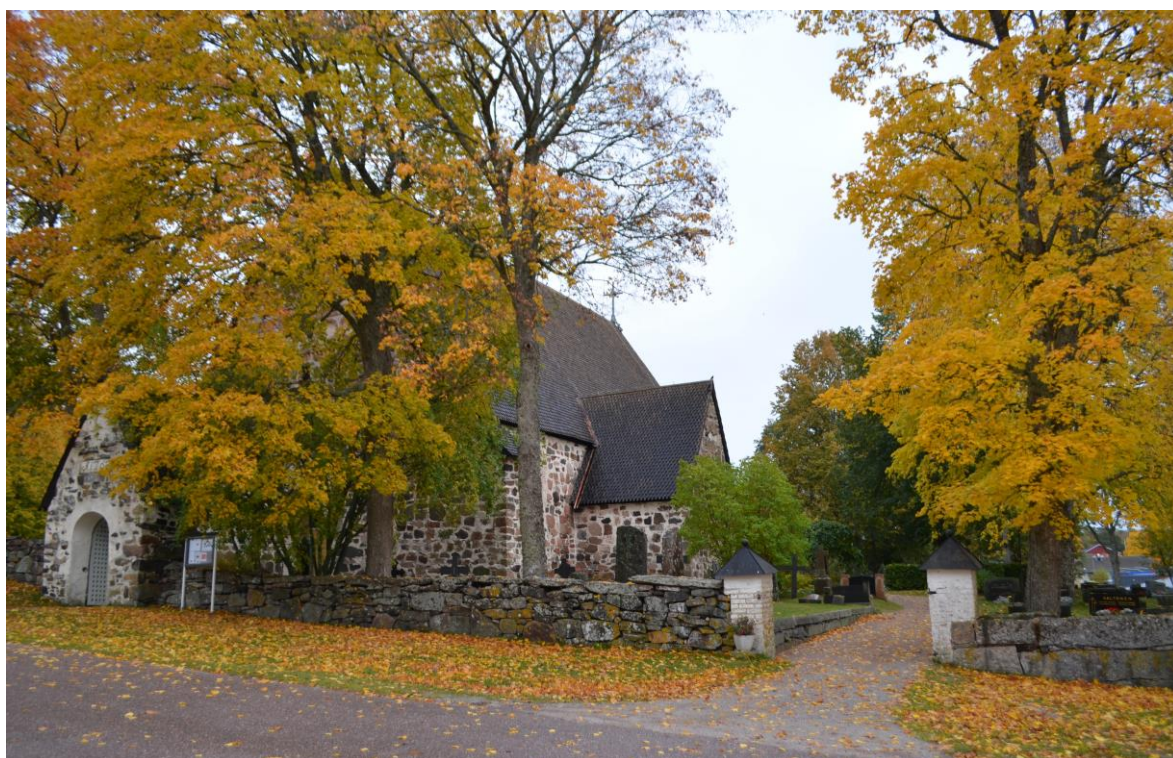

Foto: Alarik Repo

FM Katariina Humina
Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

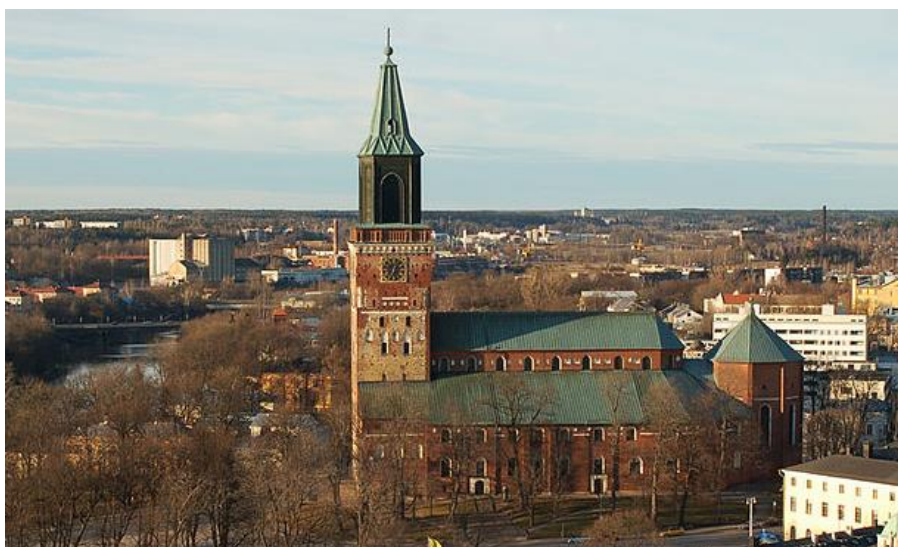

Åbo domkyrka

Åbo domkyrka är Finlands enda medeltida katedral och den främsta helgedomen i Finlands evangelisk-lutherska kyrka. På 1200-talet beslöt man flytta det finländska stiftets biskopssäte från Korois vid Aura ås västra strand till Åbo. På Unikankare (Sömnens kulle), byggdes en kyrka av sten på den tidigare träkyrkans plats. Kyrkan stod färdig ca 1290 och invigdes år 1300 till domkyrka. Katedralen helgades åt Jungfru Maria och Finlands skyddspatron S:t Henrik, vars relikier i samband med invigningen flyttades från Nousis till Åbo.

I början av 1400-talet byggdes ett nytt högkor, senare utvidgades kyrkan på bredden genom att en rad kapell anlades längs södra och norra långväggen. I kapellen placerades helgonaltaren, som vid medeltidens slut var fyrtiotvå till antalet. På 1470-talet höjdes mittskeppets valv till sin nuvarande nivå, 24 meter. Sedan dess har domkyrkan i stort sett haft den form som den alltjämt har i dag.

Domkyrkans medeltida kapell, ursprungligen avsedda för helgonaltaren, blev efter reformationen gravkor för ståndspersoner. Såväl medeltida biskopar som kända fältherrar har fått sin sista viloplats i Åbo domkyrka. Domkyrkans mest kända gravmonument är Karin Månsdotters sarkofag i Kankas kapell.

Åbo domkyrka sett från Vårdberget. Foto: Wikipedia.

Åbo brand förstörde år 1827 största delen av domkyrkans interiör och torn. Det nuvarande tornet, som reser sig 102 meter över havet, ritades av den kända arkitekten Carl Ludvig Engel. Största delen av domkyrkans nuvarande inredning är från åren efter Åbo brand.

Källor:

Åbo svenska församling: <http://www.abosvenskaforsamling.fi/kyrkor-och-lokaler/kyrkor-och-kapell/abo-domkyrka/historia-i-korthet>

Museiverket: http://www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4620

Pargas kyrka

Pargas medeltida stenkyrka har väl bevarat sitt ursprungliga utseende och har varit kyrka för moderförsamlingen i det vidsträckta skärgårdsområdet samt legat i närheten av Kyrksundet som leder från skärgården i södra och sydöstra Åboland till Åbo.

Dateringen av denna gråstenskyrka varierar mellan 1300-tal till 1450-tal.

Kyrksalen är av basilikatyp med högre mittskepp än sidoskepp. Stenkyrkans äldsta del, västra delen av den tidigare sakristian fungerade som sakristia till en tidigare träkyrka på platsen.

Predikstolen, bänkarna och altartavlan härstammar från 1600-talet. Predikstolen är en kopia av Mäster Måns Larssons verk från år 1647. Originalen finns på Nationalmuseum och kopian som nu finns i kyrkan är donerad av Amos Andersson.

Klockstapeln till Pargas kyrka. Foto: Antti Billund. Wikipedia.

Kalkmålningarna i kyrkan tillskrivs Petrus Henriksons skola samt Sagumästaren och dateras till 1480-tal. Den förre mästaren målade profeter och släktvapen, den senare stod för evangelistsymbolerna, kyrkofäderna och helgonen, däribland en skäggprydd **S:t Olof**. De marmorerade panelerna i interiören är målade av Gustaf Finnberg.

Altaruppsatsen är gjord av Mathias Reiman år 1666. Den är en gåva till kyrkan av landshövding van der Linde med maka. Altartavlan, som är tvådelad, föreställer Jesu dop och nattvarden. Konstnären till tavlan är okänd. Kyrkans äldsta dopfunt av kalksten från medlet av 1200-talet finns i vapenhuset.

Källor:

Museiverket: http://www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1798

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

Konsten i Finland. Från medeltid till nutid. 1998

Markus Hiekkänen. Suomen keskiajan kivikirkot. 2007

Nagu kyrka

Nagu kyrkby och den medeltida gråstenkyrkan som är tillägnad **S:t Olof** är ett representativt exempel som vittnar om tidig fast bosättning i Skärgårdshavet. Nagu stenkyrkas byggnadsår är okänd, men troligtvis byggdes den under tidigt 1400-tal. Sakristian anses av vissa forskare vara äldre än resten av kyrkan. På samma plats antar man att det tidigare har funnits en träkyrka.

Den treskeppiga kyrksalen med fem travéer har enkla kryssvalv. Kyrkan torde med sina tegelpelare och tegelvalv följa den gotiska stil som är allmän för våra gråstenskyrkor. Kalkmålningarna i kyrkan härstammar från tre tidsperioder. De äldsta målades i mitten av 1400-talet, de senare kring 1600 och 1660-talet.

Altartavlan är gjord av hovmålaren R. W. Ekman (1850) efter Leonardo da Vincis målning Nattvarden. Krucifixet, som nu hänger ovanför altaret, härstammar från Gotland cirka 1400. Kyrkan äger även en äldre altartavla med nattvardsmotiv, gjord av målaren Sweidel och skänkt före år 1785. Den hänger nu i den så kallade lillkyrkan.

I korfönstret finns S:t Olof och S:t Erik, kopior av medeltida glasmålningar. De ursprungliga glasmålningarna finns i Finlands nationalmuseum. Kyrkans äldsta predikstol erhöles genom donation år 1621. Den nuvarande predikstolen är även en donation från år 1870.

Interiören i Nagu kyrka med altartavla och predikstol. Foto: Johan Fredriksson, Wikipedia.

Källor:

Museiverket: http://www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1792

Markus Hiekkanen. Suomen keskiajan kivikirkot. 2007

Konsten i Finland. Från medeltid till nutid. 1998

Nagu kyrka, broschyr (Väståbolands svenska församling)

Själö museikyrka

År 1619 gav kung Gustav II Adolf order om att ett hospital för de personer som insjuknat i spetälska skulle grundas på en avskild plats ute i skärgården. Valet om sjukhusö föll på Själö.

Den nuvarande kyrkan byggdes år 1733. På samma plats stod tidigare S:t Görans kyrka som hade flyttas dit från Åbo (1624). Kyrkan är korsformad och uppförd i furu som vuxit i skärgården.

Sakristian ligger i den norra korsarmen och altaret är vänt mot öst. Interiören präglas av de obehandlade träytorna som med århundrandena erhållit en vacker patina. De enda färglickarna utgörs av predikstolen målad av C.J. von Holthusen från 1730-talet och av Helge Sténs modernistiska altartavla Stormen på Genesarets sjö.

Kuriosa för Själö kyrka är skranket som avskiljde spetälskepatienterna från de övriga kyrkobesökarna. I Själö kyrka bestod största delen av menigheten av mentalsjukhusets patienter och dess personal.

Själö kyrka och klockstapel. Foto: Johan Fredriksson, Wikipedia.

Källor:

Turun Yliopisto: <https://www.utu.fi/fi/yksikot/biodiversiteettiyksikko/saaristomeren-tutkimuslaitos/se/museikyrka/Sivut/home.aspx>

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

<https://www.utinaturen.fi/sjalo/historia>

<https://svenska.yle.fi/artikel/2015/07/15/forskningen-pa-sjalo>

https://sv.wikipedia.org/wiki/Sj%C3%A4l%C3%B6_kyrka

Nötö kapellkyrka

Nötö kyrka, Abrahams-kapellet, fick sitt namn efter kyrkoherde Abraham Miödh d.ä., som skänkte en del byggnadsmaterial till kyrkan. Två kapell har dessförinnan funnits, det ena på den så kallade Mattsbacken och det andra på Eurholmen eller Kappalholmen (1664), där man år 1956 uppreste ett ljusgrått granitkors.

Den 10 augusti 1756 började man bygga den nya kyrkan och den 2 juli 1757 invigdes kapellet.

Nötö kapellkyrka. Foto: Nötö hembygdsförening.

Kyrkans form är uppseende-väckande, en lång oktogonal byggnad krönt med högt valmtak och ett altarfönster som öppnar sig mot Österfjärdens vatten. Byggnadsstilen var populär i Sverige på 1700-talet. Färgerna i kyrkorummet ger ett speciellt ljus som inger lugn. Enligt Nagu Sockens Historia II ristades alla Nötöhemmans bomärken i golvplankorna i kapellet, för att man skulle kunna hålla reda på vem som skulle ersätta plankan då den var uttjänt.

Källor:

https://notohbf.auf.fi/sv/om_noto/sevardheter/noto_kyrka/

http://notohbf.auf.fi/sv/om_noto/historia/

https://www.pargas.fi/web/kommunerna/nagu/historia/sv_SE/historia/

Aspö kapell

Aspös läge vid farlederna mellan öst och väst gjorde den till en viktig hamnplats allt sedan vikingatiden.

Aspö är beläget ca 10 sjömil söder om Korpo kyrklandet. På denna ö har det funnits ett kapell sedan åtminstone 1600-talet. Den nuvarande kyrkan är sannolikt den femte i ordningen. Aspö kapell omnämns för första gången i handlingarna år 1696, då byggnaden helgad åt Abraham konstaterades vara i så dåligt skick att gudstjänster inte längre kunde hållas där. Sedermera har ett nytt kapell uppförts på Aspö åren 1727, 1850, 1906 och möjligen även 1822.

Den nuvarande kyrkan byggdes 1955-56 enligt ritningar av arkitekt I. Wirkkala. För de praktiska byggnadsarbetena svarade ungdomar från hela världen som samlats till Aspö till ekumeniska arbetsläger.

Aspö kyrka är byggd av kalksandstegel och mäter 9,5 x 16 m. I östra gaveln har kyrkan försetts med en smalare femsidig korabsid. Predikstolarna och bänkarna är från den gamla kyrkan som skadades vid en storm år 1949. Aspö kyrka är en omtyckt dop-och vigselkyrka.

Sommartid håller församlingen en gudstjänst i kyrkan, på vintern samlas aspöborna till guds-tjänster på egen hand. På julafton samlas man till julbön i kyrkan.

Källor:

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

S:t Mikaelsskyrkan i Korpo samt ortens övriga kyrkor (odaterat häfte)

http://www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_d_et.aspx?KOHDE_ID=5188

<http://www.korpo.net/aspo.html>

Aspö kapell. Foto: Cecilia Lundberg.

Jurmo kapell

Den natursköna ön Jurmo är belägen i Korpo södra skärgård vid den naturliga infarten från Östersjön mot Åboregionen. Sannolikt har här funnits ett kapell redan mycket tidigt, möjligen redan på 1100-talet.

Det nuvarande kapellet är åtminstone den fjärde kyrkobyggnaden på ön. Den första kyrkan uppfördes sannolikt på öns högsta punkt. Allt som finns kvar är rester av fundamentet. Lägre ner på sluttningen har man funnit resterna av en ringmur och en sockel som uppenbarligen har tillhört en senare byggd kyrka. År 1703 byggdes ett kapell av trä, som ägnades åt den Heliga Treenigheten.

Jurmo kapells kyrkskepp. Foto: Tiina Johansson.

Det nuvarande kapellet är från 1846, då invånare från Jurmo, Björkö och Utö deltog i byggnadsarbetet. Byggnaden är liten, den mäter endast 7,8 x 7 m. Av kapellets inredning kan man nämna en altartavla från medlet av 1700-talet, med nattvardens instiftelse som motiv, samt predikstolen som sannolikt är från 1600-talet. I kapellet finns även en preussisk S:ta Anna-grupp "själv den tredje", som torde ha gjorts omkring 1440. Som votivskepp har man en miniatyrmodell av ett örlogsfartyg som torde ha byggts av en sjöman på 1700-talet.

Källor:

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

S:t Mikaelsskyrkan i Korpo samt ortens övriga kyrkor (häfte)

<http://www.korpo.net/jurmo.html>

Utö fyr

År 1814 byggdes en ny fyr på Utö efter ritningarna av arkitekten C.L. Engel. I fyrens översta våning, alldeles under fyrlyktan, inrättades en kyrka.

Fyrkyrkan är mycket enkelt inredd. Den nuvarande inredningen är från år 1906. Bänkar, altare och altarskrank är av mörk-lackat trä. I både tak och golv finns en öppning för lodet i fyrens gamla maskineri.

Utö fyrkyrka är mycket populär som vigselkyrka. Kyrkans ägs, liksom fyren i sin helhet, av Sjöfartsverket. Fyrkyrkan byggdes för att betjäna alla invånare på Utö. För den äldre befolkningen visade det sig dock svårt att ta sig upp till kyrkan. Av denna anledning bestämde sig utöborna för att bygga ett mera lättillgängligt kyrkorum. Utö bönehus stod färdigt 1911.

Källor:

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

S:t Mikaelskyrkan i Korpo samt ortens övriga kyrkor (häfte)

http://www.uto.fi/2.0/sights.php?lang=se&sub=prayer_house

Utö fyrkyrka befinner sig högst upp, under fyrlyktan. Foto: Wikipedia.

Utö kapellkyrka

Utö bönehus – numera allmänt känt som Utö kapellkyrka – uppfördes 1909-1911 på en höjd öster om fyrkyrkan. Kapellkyrkan, som mäter 11 x 9 m, är utvändigt byggd i gråsten och trä. Kapellkyrkans altare är placerat under byggnadens östra fönster. I fönstret har man placerat ett krucifix. Altaret pryds av en ljusstake med plats för tio ljus. Ljusstakens basdel har tio kors. På korsen finns namnen ingraverade på de tio sjömän som miste livet då s/s Park Victory förliste utanför Utö julnatten 1947.

Utö kapellkyrka byggdes på försorg av utöborna och är fortsättningsvis i deras ägo. Vad ägo-förhållandena beträffar är kapellkyrkan sällsynt i vårt land: den betjänar Korpo församling och den på ön befintliga garnisonens andliga verksamhet, men den ägs fortsättningsvis av en sammanslutning som inte hör vare sig till någon kyrka eller någon kyrklig väckelserörelse.

I närheten av kapellkyrkan finns numera öns begravningsplats. På denna klippö ute i havet har det aldrig funnits någon naturlig plats för en gravgård. Sålunda begrovs de avlida från Utö på Jurmo kyrkogård ända fram till år 1962. Då inrättades på Utö en egen begravningsplats: den sand som behövdes för projektet fraktades dit från Pargas.

Källor:

S:t Mikaelskyrkan i Korpo samt ortens övriga kyrkor (häfte)

http://www.uto.fi/2.0/sights.php?lang=se&sub=prayer_house

Korpo kyrka

Korpo stenkyrka med dess arkitektur och inredning tillhör de vackraste medeltida kyrkorna i vårt land. Historiskt sett avspeglar kyrkan välståndet och sjöförbindelserna hos den tidiga fasta bosättningen i den yttre skärgården. Kyrkan är uppkallad efter ärkeängeln Mikael.

Korpo församling nämns första gången 1434 och den första kyrkan på ön fanns redan i slutet av 1300-talet. Kyrkan är uppförd i flera olika skeden under medeltiden. Kyrkans äldsta del utgjordes av sakristian varefter man byggde långhuset och senare västtornet och vapenhuset. Sakristian dateras alltifrån 1200-tal till 1300-tal. Huruvida byggnadsarbetena av den övriga kyrkan inleddes eller slutfördes på 1440-talet varierar enligt källorna. Kyrkan var ursprungligen tvåskeppig men byggdes om till enskeppig. Den enskeppiga kyrksalen med tre travéer har stjärnvalv murade på pilastrar och sköldbågar, medan vapenhuset och sakristian har korsvalv.

Koret är avskilt från kyrksalen genom en för vårt land unik läktarbarriär från 1400-talet med konstfulla gotiska träsniderier. Triumf-krucifixet är fastsatt i läktarbarriären.

Valven i Korpo kyrka pryddes med primitiva målningar i slutet av 1400-talet. Bilderna är delvis enkla och anspråkslösa och troligtvis utförda av lokala konstnärer. Vissa motiv hänför sig till medeltida helgon såsom S:t Göran och S:t Olof. Kyrkan pryds av många gamla träskulpturer från 1400- och 1500-talet. På sydväggen finner vi S:t Olof.

I stället för altartavla har Korpo kyrka ett tredelat altarskåp, där man har samlat femton mindre skulpturer. Själva skåpet är relativt nytt, men skulpturerna är alla från slutet av 1400-talet. Den äldsta och kanske mest särpräglade föremålet är *Korpomadonnan*, en träskulptur som gjorts i Rhenlandet omkring år 1225. Korpomadonnan betraktas som landets äldsta träskulptur och förvaras numera på Nationalmuseum i Helsingfors. S:t Mikaelsskyrkans interiör domineras av det gamla korlektoriet från 1400-talet. Detta korlektorium är unikt i Finland, kanske även i hela Norden.

Källor:

Museiverket:

http://www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1773

S:t Mikaelsskyrkan i Korpo samt ortens övriga kyrkor (häfte)

Konsten i Finland. Från medeltid till nutid.

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

<http://www.korpo.net/kyrkan.html>

Korlektoriet i Korpo kyrka. Foto: Västgöten, Wikipedia.

Norrskata kyrka

Norrskata kyrka hör till de små kyrkor och kapell som byggdes av skärgårdsborna själva för att få eget andaktshus. Grunden lades redan 1911, men först två årtionden senare byggde norrskataborna med förenade krafter sin nuvarande träkyrka, öns första, i Kärvois by.

Det blev en rödmålad långkyrka. Klockstapeln byggdes två årtionden senare och stod färdig 1955. Altartavlan utsågs på basen av en idétävling. Intresset för tävlingen var stort och ett tiotal skisser inlämnades. Det vinnande förslaget hade inlämnats av den åboländske konstnären Axel von Haartman, vars altartavla föreställer Jesus som predikar från en båt vid Gennesarets sjö. De övriga skisserna pryder fortsättningsvis kyrksalens väggar.

Flera detaljer i kyrkans inredning har utformats och förfärdigats av norrskataborna själva. I kyrkan kan man se ett votivskepp som har särskild anknytning till orten. Votivskeppet är en miniatyrmodell av briggen Giro, som byggdes år 1868 i Norrskata havträsk och seglade i över trettio år över världshaven med Norrskata som hemort. Miniaturmodellen är gjord av dipl. ing. Kurt Michelsson som donerade skeppet till Norrskata kyrka år 1986.

Källor:

S:t Mikaelsskyrkan i Korpo samt ortens övriga kyrkor (häfte)

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

<http://www.korpo.net/norrskata.html>

Houtskär kyrka

Houtskär kyrkby hör till de första kyrkbyarna som grundats i Åbolands skärgård. Första gången som Houtskär nämns som en kapellförsamling underlydande Korpo är år 1554. Houtskär var underlydande Korpo ända fram till 9 oktober 1865. Den nuvarande kyrkan Sankta Maria, en korskyrka i trä, byggdes år 1703. Den invigdes den 10 juli 1704 och är den tredje kyrkan i ordningen för houtskärsborna.

S:t Maria kyrka i Houtskär. Foto: Alphaio, Wikipedia.

Den brädfodrade och rödmålade kyrkan med tjärat spåntak är placerad i centrum av Houtskär. Vid invigningen var altaret placerad mitt i kyrkan, och den flyttades till sin nuvarande plats år 1881. Altartavlan som föreställer Kristus vid Getsemane, är målad av Victor Westerholm år 1884. I östra och västra ändan av tvär-skeppet finns de gamla altartavlorna "Kristus på korset" och "Sista måltiden" upphängda.

Kyrkans predikstol som dateras till 1600-talet har troligtvis varit i bruk redan i den tidigare kapellkyrkan. Timglaset samt dopfunten härstammar från medlet av 1700-talet. Dopfunten har ursprungligen varit dekorerad med blommor och ornament. I början på 1710-talet inreddes kyrkan med bänkar. Sin nuvarande form fick de så sent som 1974. På västra sidan av kyrkan finns klockstapeln som är byggd 1753 av Erik Johansson från Mossala by.

Källor:

Kyrkor & kapell i Åboland. 2003

Museiverket: http://www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=5117

Kökars kyrka

Kökar kyrka, belägen på Hamnö, är helgad åt S:t Anna. Den nuvarande stenkyrkan stod färdig år 1784, byggd på ruinerna av den gamla klosterkyrkan. Utgrävningar på platsen, där ett av Finlands tre medeltida franciskanerkonvent - Kökars konvent - grundades, tyder på att verksamhet fanns här redan under 1200-talet.

Utgrävningarna har blottlagt grundmurar till bland annat kök, refektorium, källare och bo-gårdsmurar. På 1530-talet stängdes klostret i samband med reformationen, och anläggningarna började snabbt förfalla. Hundra år senare var den forna klosterkyrkan en ruin och kökarborna förbjöds att fira gudstjänst där inne. Istället uppfördes 1645 ett litet träkapell ute på kyrkogården. Efter bara ett sekel var även kapellet i dåligt skick. Efter mångåriga diskussioner uppförde församlingen en ny stenkyrka på grunderna till den gamla.

S:t Anna kyrka på Kökar. Foto: Cecilia Lundberg.

Den nya kyrkan stod färdig år 1784. Den är uppförd av sten och har relativt låga murar under ett högt tak, täckt med röda spån. Kyrkan har två likadana ingångar, en på västra gaveln och en mitt på södra långväggen. Mot norra långväggen ligger en sakristia i sten. Klockstapeln i trä ligger på västra sidan av kyrkogården.

Den enskeppiga interiören är ljus tack vare sex jämnstora fönster. Predikstolen står mot den norra väggen. Altartavlan, föreställande Nattvarden, är målad av G.G. Sveidel i Åbo och anskaffad 1803. Kyrkans märkligaste föremål utgörs dock av kupan till en dopfunt av tidig 1200-talstyp, tillverkad av gotländsk kalksten. Enligt traditionen ska den ha suttit fastmurad i väggen på den medeltida kyrka som föregick den nuvarande.

Källor:

Kenneth Gustavsson: <http://www.kyrkor.ax/kyrkor/kokars-kyrka/>
<http://www.kyrkor.ax/churches/kokar-church/>

Sottunga kapellkyrka

Det lilla rödmålade kapellet tillägnad Maria Magdalena är en hög och kort träbyggnad med hög gavel i väster. Gavelns röste är spånklätt. Samma röda spånläggning täcker det branta höga taket. Ett lågt vapenhus bildar entré mitt på västgaveln. En liten fönsterlös sakristia ansluter sig till kyrkan i norr. Predikstolen mot söder, signerad 1753 av målaren Jonas Bergman, är försedd med bilder av apostlarna. Kristus flankeras av Petrus och Paulus. Altartavlan av Nattvarden, målad av P. Berggren i Stockholm, anskaffades 1845. Kapellet nämns första gången 1544 i samband med konfiskeringen av kopparklockan under Gustav Vasa.

År 1661 skildrar kontraktsprosten Murenus i sina visitationsprotokoll en medeltida interiör, där det fanns mycket att anmärka på. Allt var lämnat vind för våg. 1711 klagades det på att vägen från byn till kapellet vintertid var våt och sumpig och att kapellet var mycket förfallet och krävde reparationer. Helst önskade man att kapellet flyttades till Källnäs.

Exteriör och interiör av Sottunga kyrka. Foto: Ulf Rydin, Wikipedia.

Alla planer på att renovera och flytta kyrkan förföll på grund av stora ofreden, då befolkningen på Sottunga, i likhet med resten av Ålands befolkning, flydde till Sverige undan fienden. Att kapellet brann bekräftas av två olika källor från 1726.

År 1802 förlängdes det existerande kapellet med drygt fyra meter. Samtidigt försågs långhuset med sitt höga trä tunnvalv.

Källor:

<http://www.kyrkor.ax/kyrkor/sottunga-kapellkyrka/>

<http://www2.visitaland.com/sv/se-gora/a1134495/sottunga-kyrka-sta-maria-magdalena/detaljer?filter=c%3D30889>

KH/6.6.19